

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР В ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ

2. Заклинський Б. Читанка для II класи. – 1934. – 100 с.
Косів, 1919. – 32 с.
3. Крушельницький А. Третя читанка для третього року науки в Єдиній школі для третьої класи молодшої основної школи; для третьої класи народної школи. – Київ – Відень – Львів, 1922. – 199 с.
4. Матвійчук М. Друга книжечка до читання для українських дітей. – Львів, 1923. – 126 с.
5. Матвійчук М. Новий буквар // Світло. – 1921. – Ч. 5. – С. 53 – 54.
6. Матвійчук М. Перша книжечка. – Львів, 1934. – 100 с.
7. Матвійчук М. Третя книжечка для третьої класи. – Львів, 1931. – 156 с.
8. Матвійчук М. Четверта книжечка: Українська читанка для четвертої класи. – Львів, 1931. – 196 с.
9. Рожанківська О., Петрова І. Моя перша книжечка. Буквар. – Львів, 1937. – 65 с.
10. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка. – К.: Рад. школа, 1978. – 263 с.
11. Федусевич М. За нові українські читанки для гімназій і ліцеїв // Українська Школа. – 1939. – Ч. 1–6. – С. 30 – 46.

Олег Кругляк, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР В ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ

У статті обґрунтовуються теоретичні засади використання рухливих ігор в організації дозвілля дітей, висвітлюється їх ціннісне значення як умови розвитку і оздоровлення молодшої особистості.

Постановка проблеми. Розбудова Української держави, входження у новий період продуктивного розвитку всіх сфер соціального життя, актуалізація багатого культурно-історичного досвіду і відродження традицій національного виховання ставлять на перший план проблему соціальної роботи з дітьми різного віку. Оскільки саме діти потребують у сучасних умовах найбільшої уваги з боку суспільства, соціальної допомоги, захисту і підтримки. Тому в 1991 році у нашій країні офіційно зареєстрована соціально-педагогічна діяльність як професія. Прогностичними, попереджувально-профілактичними, соціально-терапевтичними, комунікативними та організаторськими вміннями повинні володіти соціальні педагоги [11]. Ці фахівці повинні бути обізнаними у багатьох галузях знань, у тому числі знати основи культурно-дозвілєвої діяльності, організації фізкультурно-оздоровчої роботи за місцем проживання дітей та у позашкільних закладах. І найважливіше – вміти застосовувати знання у майбутній соціально-практичній діяльності з дітьми.

Вітчизняні вчені [2, 7, 8, 17] стверджують про зниження рівня здоров'я дітей і основними причинами називають довготривале сидіння у

школі, багатогодинні перегляди телепередач, застосування комп'ютерної техніки, поширення шкідливих звичок та зменшення рухової діяльності. Більшість дітей не відвідують занять спортивних секцій у загальноосвітніх і дитячо-юнацьких спортивних школах, не грають у рухливі ігри на дозвіллі.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад використання рухливих ігор в організації дозвілля дітей.

Відповідно до мети визначено такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-педагогічну та соціально-педагогічну літературу з даної проблеми.

2. Висвітлити ціннісне значення рухливих ігор на дозвіллі дітей як умови їх розвитку і оздоровлення.

Для досягнення поставленої мети і вирішення завдань дослідження використовували такі методи дослідження: вивчення науково-педагогічних та соціально-педагогічних літературних джерел, теоретичний аналіз і синтез.

Виклад основного матеріалу. Масштабність завдань, що ставляться перед українською нацією, вимагають від кожного громадянина відповідного

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР В ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ

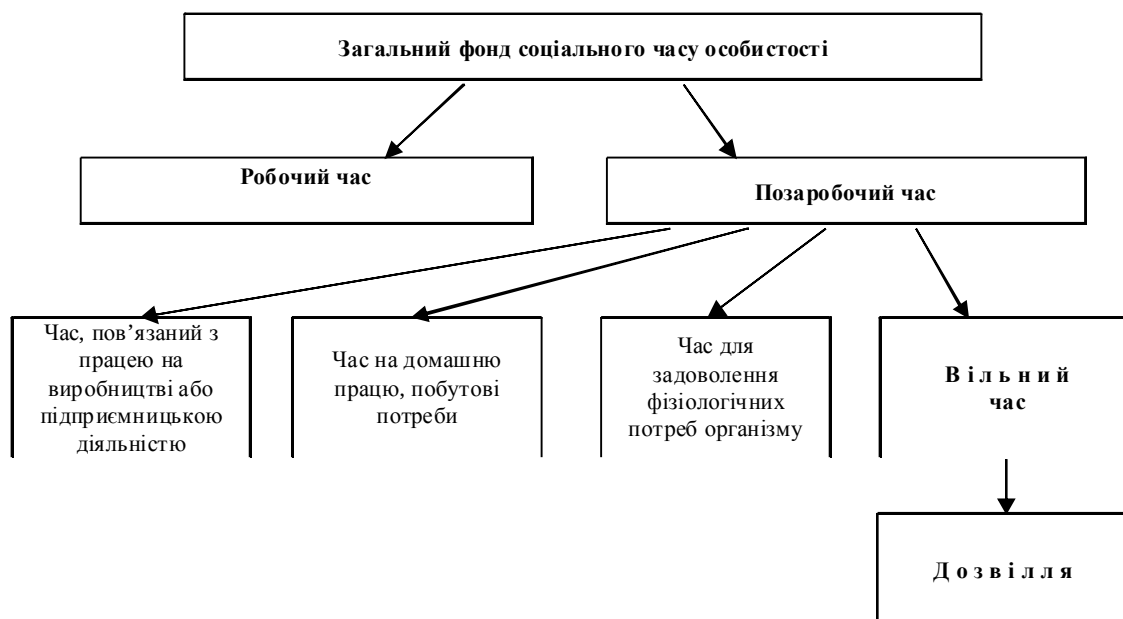

Рис. 1. Загальний фонд соціального часу особистості

рівня енергії. Тому не випадково здійснення курсу духовного і соціального-економічного розвитку країни прямо залежить від посилення ролі людського чинника – вирішальної сили усіх соціальних змін. У зв'язку з цим зростає значення всього, що здатне стимулювати цю роль, відкрити шляхи найефективнішого прикладання зусиль, знань, умінь кожної особистості.

З давніх-давен люди усвідомлювали, що час у їхньому житті поділяється на час праці і час поза працею. Життя людини у суспільстві охоплює дві основні сфери: виробничу і невиробничу, тобто робочий і позаробочий час (рис. 1).

Сутність вільного часу полягає у вільній діяльності ("часі свободи"), що означає: наявність часу простору, вільного від необхідних, невідкладних справ; свідоме прагнення людини опанувати цей час; самостійно вибрати варіант дій.

Вільним часом розпоряджається кожна людина і це один із важливих засобів формування особистості людини. Він безпосередньо впливає на її виробничо-трудова сферу діяльності, тому що в умовах вільного часу найбільш сприятливо відбуваються рекреаційно-відбудовні процеси, що знімають інтенсивні розумові і психічні навантаження. Використання вільного часу є своєрідним індикатором культури окремої особистості або окремої соціальної групи [4, 11, 12].

В.Й. Бочелюк і В.В. Бочелюк [4] вважають, що дозвілля – це сукупність занять у вільний час, за допомогою яких відновлюються фізичні, розумові і психічні сили людини.

Акумуляуючи вільний час і надаючи людині можливість реалізувати свої інтереси, дозвілля здатне збагатити її духовно і фізично. Дозвілля виконує важливу функцію в активізації людського чинника і є сферою відтворення людських продуктивних сил, розвитку творчих здібностей людей, утвердження здорового способу життя.

І. Петровою [11] визначено специфічні ознаки дозвілля, а саме: свобода вибору дозвіллевої діяльності (від сім'ї, школи, місця праці, віросповідання); добровільна участь у дозвіллевій діяльності; бажання отримати задоволення і радість; самодостатність і самоцінність; компенсаційність діяльності.

Опрацювавши праці науковців [4, 11, 12], можна виділити такі види діяльності дітей на дозвіллі: індивідуальне споживання культури (читання книг, преси, прослуховування радіо, перегляд телепередач); публічно-видовищне споживання культури (відвідування театрів, спортивних видовищ, концертних залів); спілкування (із членами сім'ї, товаришами, родичами); заняття фізичними вправами (ранкова зарядка, ігри, забави); спортивна діяльність і туризм; пасивний відпочинок; антикультурні явища (вживання алкоголю, наркотиків, здійснення хуліганства); суспільно-політична і громадська діяльність; аматорська і творча діяльність.

Під час організації дозвілля дітей відбувається їх виховання, навчання та розвиток [3, 4, 12, 14].

Міські діти відвідують різноманітні позашкільні заклади: будинки дитячої творчості, музичні, танцювальні, художні, спортивні школи, палаци культури, різноманітні студії, бібліотеки,

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР В ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ

комп'ютерні зали або клуби. Більшість сільських дітей задіяні до самодіяльного дозвілля. Обмеженість у більшості сіл індустрії дозвілля змушують сім'ю обдумувати зміст дозвілля їхніх дітей. Дорослі повинні створити умови, які забезпечували б повну реалізацію захоплень і бажань дітей.

Поєднання індивідуальних і колективних елементів у способах проведення дозвілля є необхідною умовою культури дозвілля.

Вагомий вплив для зміцнення здоров'я дитини має активна рухова діяльність. Дозвілля, що побудоване на руховій активності, сприятиме збереженню і зміцненню здоров'я особистості. Проведення активної рухової форми дозвільної діяльності дитини – завдання, яке повинна розв'язувати у першу чергу кожна сім'я, враховуючи бажання, інтереси, потреби, здібності, вільний вибір особистості.

Статистичні дані, що характеризують стан здоров'я дітей, їхню фізичну підготовленість, свідчать про наявність тенденції до погіршення цих показників за останні 10 років [1, 2, 7, 10, 17].

Зниження рівня фізичної підготовленості учнів, їх здоров'я, працездатності відзначено у наукових дослідженнях І. Берестецької, І. Вовченко [2], О. Качерова, І. Козетова [8], І. Кучерова [10]. Як вказує В. Шаповалова [15], з високим рівнем фізичного здоров'я в Україні виявлено 1,4% школярів, вище середнього – 10,1%, середнім рівнем – 30% дітей, нижче середнього – 30,6%, низьким – 21,9% учнів. Такі дані дозволяють стверджувати, що більше половини дітей мають низький і нижче середнього рівень фізичного здоров'я.

Поряд з цим, наголошує Б. Шиян [16], різко знизився у суспільстві інтерес до занять фізичними вправами, послабилось управління процесом фізичного виховання в освітній галузі, знижується (і здебільшого не відповідає сучасним вимогам) рівень компетентності фахівців. Таким чином, можна констатувати наявність проблеми збереження здоров'я нації.

Вчені та практики, усвідомлюючи невідкладність подолання негативних тенденцій у зміні показників здоров'я, пропонують шляхи розв'язання цієї проблеми [5, 12, 14]. Однією з основних причин негативних змін у стані здоров'я дітей з початком навчання у школі науковці вважають різке зменшення рухової активності [1, 8, 16].

Як показано у багатьох дослідженнях [1, 6, 14, 16], в останні десятиріччя у більшості дітей спостерігається дефіцит рухів протягом навчального дня. Вчені доводять, що у першокласника практично вдвоє скорочується

рухова активність порівняно з дошкільним періодом. В учнів початкових класів рухова активність займає тільки 16 – 19% денного часу.

Зниження природної рухової активності дітей науковці пов'язують ще й з тим, що у зв'язку з інтенсифікацією процесу навчання підвищився рівень розумового навантаження на нервово-емоційну сферу учнів, а відповідно, зменшився обсяг рухів [8, 10, 14, 17].

Вважаємо, що фізичне виховання у різних формах дозвіллевої діяльності дитини сприятиме її всебічному розвитку та оздоровленню.

Дослідження Л. Боженко [3], Р. Соколова [12] і О. Шамича [14] показують, що дозвілля за місцем проживання, у дворі, на вулиці є улюбленими місцями занять дітей у мікрорайоні міста або села.

Науковці [6, 9] доводять, що найкращими “ліками” для дітей від рухового “голоду” є рухливі ігри. Розглядаючи їх як основний вид фізичної і розумової діяльності, на важливій ролі гри у всебічному розвитку дитини наголошували Г. Ващенко та В. Сухомлинський [5, 13].

Рухливі ігри є універсальним засобом оздоровлення дітей, що сприяють гармонійному розвитку форм і функцій організму дитини, формують правильну поставу, загартовують молодий організм, підвищують його працездатність і зміцнюють здоров'я.

Великий оздоровчий ефект має проведення ігор на свіжому повітрі. Це зміцнює мускулатуру, покращує діяльність дихальної та серцево-судинної систем, збільшує рухливість суглобів і міцність зв'язок, стимулює обмінні процеси, позитивно впливає на нервову систему, підвищує опірність організму до простудних захворювань.

Наші дослідження [9] доводять, що під час проведення рухливих ігор діти повторюють, закріплюють, удосконалюють рухові вміння і навички, розвивають фізичні якості. Граючи в ігри “Влуч у мішень”, “Влуч у ціль”, “Снайпери”, “Мисливці і качки”, діти удосконалюють вміння і навички у метанні малого м'яча; “Вудочка”, “Горобці-стрибунці” – у стрибках; в іграх-естафетах поряд із розвитком фізичних якостей (швидкості, спритності, сили, витривалості та гнучкості) реалізують міжпредметні зв'язки (з основами здоров'я, математикою, українською та іноземною мовами, Я і Україною, музикою). Під час проведення рухливих ігор діти пізнають довкілля (“Хто де живе”, “У зоопарку”, “Бузьки”, “Пошта йде у всі міста”), історію рідного краю (“Запорожець на Січі”, “Роксолана у полоні”), розширюють світогляд та поглиблюють власні

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР В ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ

знання ("Листоноші", "Поле чудес у спорті", "Космонавти"). Отже, організація дозвіллевої діяльності дітей із використанням рухливих ігор дає можливість з великою ефективністю розв'язувати освітні завдання.

У рухливій грі одночасно здійснюється фізичне, розумове, моральне, естетичне, валеологічне, економічне, статеве, конфесійне та трудове виховання, виховується любов до рідного краю, звичаїв і традицій українського народу [6, 9].

"У грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості", – говорив великий український педагог В. Сухомлинський [13, 95].

Активна рухова діяльність ігрового характеру, позитивні емоції підсилюють усі фізіологічні і психічні процеси в організмі, поліпшують роботу всіх органів і систем. Правила ігор регулюють поведінку гравців, сприяють вихованню взаємодопомоги, чесності, колективізму, дисциплінованості, відповідальності, витримки, вміння долати труднощі, цілеспрямованості, сміливості і рішучості. Ігри привчають долати психічні і фізичні навантаження, створюють у дітей багаторічній настрій.

У кінцевому рахунку організація рухливих ігор на дозвіллі дітей успішно розв'язують оздоровчі, освітні, виховні і соціальні завдання, що є запорукою всебічного розвитку та оздоровлення молоді особистості.

Висновки. Аналіз науково-педагогічної та соціально-педагогічної літератури дозволяє робити такі висновки:

1. Дозвілля – це сукупність занять у вільний час, за допомогою яких відновлюються фізичні, розумові і психічні сили людини.

2. Загострення проблем здоров'я, фізичного розвитку, працездатності дітей має такі основні причини: знецінення соціального престижу здоров'я, недостатній обсяг рухової активності, а саме недооцінка у навчальних закладах, сім'ї оздоровчої, освітньої, соціальної та виховної ролі рухливих ігор під час організації дозвіллевої діяльності дитини.

3. Дозвілля дітей, побудоване на руховій активності, сприятиме збереженню і зміцненню їх здоров'я, вихованню та всебічному розвитку, а в кінцевому результаті – підготовці молодих особистостей до активної життєдіяльності у суспільстві. Вважаємо, що до цієї діяльності повинні бути підготовлені у вищих навчальних закладах майбутні соціальні педагоги.

1. Амосов М.М. Роздуми про здоров'я. – К.:

Здоров'я, 1990. – 168 с.

2. Берестецкая И.Ю., Вовченко И.И. Обоснование информативных критериев оценки уровня здоровья детей 7 – 10 лет // *Фізична культура, спорт та здоров'я нації: Зб. наук. пр.* – Ч.ІІ. – Київ–Вінниця, 1998. – С. 9–11.

3. Боженко Л.Ф. Досуг школьников // *Социологические исследования.* – 1990. – №1. – С. 87.

4. Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. Дозвіллезнавство: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.

5. Ващенко Г. Хвороби в галузі національної пам'яті. – К.: Школяр, 2003. – 336 с.

6. Вільковський Е.С., Козленко М.П., Цвек С.Ф. Система фізичного виховання молодих школярів. – К.: ІЗМН, 1998. – 232 с.

7. Дубогай О. Щоденник зміцнення здоров'я. – К.: СП "Сплайн", 1998. – 61 с.

8. Качеров О., Козетов І. Здоров'я родина – здорове суспільство // *Фізичне виховання в школі.* – 1998. – 1. – С. 44–49; 1998. – №2. – С. 46–50.

9. Кругляк О.Я. Рухливі ігри і естафети: Посібник для вчителя. – Т.: Підручники і посібники, 2004. – 80 с.

10. Кучеров І. Здоров'я нації – проблема педагогічна // *Фізичне виховання в школі.* – 2000. – №1. – С. 51–53.

11. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах: Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 408 с.

12. Соколов Р.В. Участие населения в воспитании детей и подростков по месту жительства. – М., 1993. – 192 с.

13. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. Т.3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – К.: Радянська школа, 1977. – 670 с.

14. Шамич О. Аналіз фізкультурно-ігрового дозвілля молодших підлітків за місцем проживання. // *Фізичне виховання в школі.* – 2006. – №2. – С. 46–50.

15. Шаповалова Л. Новые подходы к диагностике физического здоровья школьников и оздоровление средствами физической культуры. – К., 1999. – 51 с.

16. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2. – Т.: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 248 с.

17. Шиян О. Проблеми здоров'я учнів в контексті впровадження інноваційних технологій у навчальний процес // *Наукові записи Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка.* – 2000. – №7. – С. 196–197.